

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ПЕРЕВІРКА ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Брославська Л.Я., Мащенко С.Г.

У статті аналізується рівень сформованості професійно-методичних, іншомовних навичок і вмінь, особистісних професійних якостей студентів, що реалізуються під час педагогічної практики. Виокремлюються аспекти, які потребують додаткової уваги з метою покращення рівня підготовки викладачів іноземної мови.

Ключові слова: педагогічна практика, професійно-методичні вміння, іншомовні вміння, особистісні професійні якості практиканта.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА КАК ПРОВЕРКА КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Брославская Л.Я., Мащенко С.Г.

В статье анализируется уровень сформированности профессионально-методических и иноязычных навыков и умений, личностных профессиональных качеств студентов, реализуемых во время педагогической практики. Акцентируются аспекты, требующие дополнительного внимания с целью улучшения уровня подготовки преподавателей иностранного языка.

Ключевые слова: педагогическая практика, профессионально-методические умения, иноязычные умения, личностные профессиональные качества практиканта.

PEDAGOGICAL PRACTICE AS MEANS FOR MONITORING PROFESSIONAL TEACHER TRAINING

Broslavska L., Mashchenko S.

The article analyses students' professional methodological and foreign language skills as well as their individual professional qualities demonstrated during pedagogical practice. The authors look into aspects that have to be emphasized with the aim of improving standards of training foreign language teachers.

Key words: pedagogical practice, professional methodological skills, foreign language skills, individual professional qualities.

Педагогічна практика відіграє особливу роль у підготовці майбутнього фахівця.

Положення про організацію навчального процесу у ХНУ імені В.Н. Каразіна констатує, що практика є обов'язковим компонентом програми підготовки фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня. Метою практики є набуття студентами професійних навичок і умінь для подальшого використання їх у реальних виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати у практичній діяльності. Практика студентів передбачає безперервність і послідовність її проведення при одержанні необхідного обсягу практичних знань та умінь відповідно до різних освітньо-кваліфікаційних рівнів [4, с. 15].

Теоретичним питанням організації та проведення педагогічної практики присвячена значна кількість наукових робіт. Учені підкреслюють, що знання засвоюються саме під час практичної діяльності [6, с. 347]; основною функцією професійної підготовки вчителя ... повинна стати практична, яка забезпечує підготовку студента до здійснення різноманітних видів професійної діяльності [7, с. 59]; в основу педагогічної практики неодмінно має бути покладений педагогічний процес ... у всіх його характеристиках [5, с. 84]; зміст практики повинен сприяти актуалізації та поглибленню теоретичних знань студентів, формуванню їх педагогічних умінь і навичок, розвитку педагогічного мислення, творчої активності [3, с. 34]; педагогічна практика є засобом творчого розвитку та саморозвитку майбутнього вчителя, формування у нього професійно значущих якостей [2, с. 40]; найголовніше – це уявлення студента про себе, що значною мірою корелює з його уявленнями про те, як його оцінює керівник педагогічної практики [1, с. 335].

Проблемами педагогічної практики студентів факультетів іноземних мов наполегливо опікуються фахівці кафедри методики та практики викладання іноземної мови Харківського національного університету (ХНУ) імені В.Н. Каразіна та кафедри іноземної філоло-

гії КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (КЗ «ХГПА»). Вони розглядають цю складову навчально-педагогічного процесу як ключовий індикатор готовності студента до майбутньої педагогічної діяльності. Відмічаючи той факт, що суттєва частина педагогічних навичок і якостей по завершенню курсу навчання залишаються недостатньо розвинутими, вони дійшли висновку, що результати педагогічної практики дають привід для подальших досліджень.

Працюючи зі студентами, спостерігаючи за їхньою діяльністю та аналізуючи її, керівники-методисти кафедр мали змогу виокремити проблеми, які заважають значній частині студентів успішно виконати завдання практики. Фахівці кафедри методики та практики викладання іноземної мови ХНУ імені В.Н. Каразіна розробили систему критеріїв, які, на наш погляд, враховують головні аспекти практики та здатні визначити об'єктивний рівень готовності студента до майбутньої педагогічної діяльності.

Оцінювання роботи студента у період практики складалося з оцінювання уроку (таблиця А) й оцінювання організаційних та інших аспектів практики (таблиця Б):

Таблиця А

№	Критерії оцінювання уроку
1	Професійно-методичні вміння практиканта
	<i>Організація уроку (конструктивно-планувальні вміння):</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • відповідність плану-конспекту уроку до норм оформлення (визначення цілей, завдань та етапів уроку)
	<ul style="list-style-type: none"> • розподіл часу на завдання відповідно до цілей уроку
	<ul style="list-style-type: none"> • адекватність завдань (типи вправ, їх послідовність і відповідність)
	<ul style="list-style-type: none"> • адекватність навчальних ситуацій та мовленнєвого матеріалу
	<i>Техніка викладання (комунікативно-навчальні вміння):</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • спрямованість на учня (мовленнєві контакти: вчитель-клас, вчитель-учень, учень-учень)
	<ul style="list-style-type: none"> • відповідність мови практиканта до вимог програми та рівня учнів
	<ul style="list-style-type: none"> • вміння пояснювати

Продовження табл. А

№	Критерії оцінювання уроку
	<ul style="list-style-type: none"> • контроль засвоєння (визначення об'єктів контролю та рівня сформованості мовленнєвих навичок і вмінь)
	<ul style="list-style-type: none"> • робота над помилками (визначення помилок, їх характеру, використання мовленнєвих способів їх виправлення)
	<i>Робота з навчальними матеріалами (організаційні вміння):</i> <ul style="list-style-type: none"> • відповідність проведення уроку до накресленого плану-конспекту
	<ul style="list-style-type: none"> • розподіл уваги на аудиторію (залучення учнів до роботи, розподіл часу на говоріння між викладачем та учнями, між учнями)
	<ul style="list-style-type: none"> • індивідуалізація (колективні та індивідуальні форми роботи, урахування індивідуальних і вікових особливостей учнів)
	<ul style="list-style-type: none"> • наочність (застосування ТЗН, демонстраційних і роздаткових матеріалів)
	<i>Виховна цінність уроку (розвиваючо-виховні вміння):</i> <ul style="list-style-type: none"> • розвиваючо-виховна спрямованість навчального матеріалу (загальноосвітня, розвиваюча та виховна наповненість)
	<ul style="list-style-type: none"> • вирішення засобами іноземної мови виховних завдань (моральних, культурних, естетичних, гуманістичних та інш.)
	<ul style="list-style-type: none"> • мотивація та заохочення учнів
	<ul style="list-style-type: none"> • використання рідної мови за необхідністю
2	Іншомовні вміння практиканта
	<i>Відповідність фонетичним нормам</i>
	<i>Відповідність граматичним нормам</i>
	<i>Словниковий запас</i>
	<i>Мовленнєва поведінка</i>
3	Особистісні професійні якості практиканта
	<i>Виразність мови, міміки та жестів</i>
	<i>Професійна поведінка та контакт з аудиторією</i>
	<i>Активність практиканта</i>
	<i>Відповідність зовнішнього вигляду</i>

Таблиця Б

№	Складові оцінювання
1	Відвідування та проведення необхідної кількості занять
2	Психолого-педагогічна характеристика
3	План-конспект виховного заходу
4	Характеристика з місця проходження практики

Хоча загальна оцінка враховує як критерії за таблицею А, так й інші аспекти практики (таблиця Б), метою нашого дослідження було проаналізувати лише критерії оцінку уроку. Ці критерії відображають професійно-методичні вміння, якими має володіти майбутній вчитель (конструктивно-планувальні, комунікативно-навчальні, організаційні та розвиваючо-виховні) та іншомовні вміння. Враховуються також ті особистісні якості практиканта, які в значній мірі впливають на якість проведення уроку, а від так і на його результат.

За цими критеріями керівниками-методистами упродовж двох років оцінювалась практика студентів ХНУ і КЗ «ХГПА», яка відбувалась у загальноосвітніх навчальних закладах І-ІІІ ступенів м. Харкова та області. Виходячи з документів МОНмолодьспорту щодо контролю успішності студента, для оцінювання кожного з показників якості практики використовувалась така шкала оцінювання:

Таблиця В

Бали	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за європейською шкалою
90-100	відмінно	А
80-89	добре	В
70-79	добре	С
60-69	задовільно	D
50-59	задовільно	Е
1-49	незадовільно	FX

Отримані дані були узагальнені, на основі чого згідно з цією шкалою була виведена оцінка для кожного з критеріїв – професійно-методичних та іншомовних вмінь, а також особистісних професійних якостей практиканта. Наступна таблиця відображає оцінку кожного критерію за національною та європейською шкалами.

Таблиця Г

№	Критерії оцінювання уроку	бали	Оцінка за національного шкалою	Оцінка за європейської шкалою
1	Професійно-методичні вміння практиканта			
	<i>Організація уроку (конструктивно-планувальні вміння):</i>			
	• відповідність плану-конспекту уроку до норм оформлення (визначення цілей, завдань та етапів уроку)	78	добре	С
	• розподіл часу на завдання відповідно до цілей уроку	78	добре	С
	• адекватність завдань (типи вправ, їх послідовність і відповідність)	74	добре	С
	• адекватність навчальних ситуацій та мовленнєвого матеріалу	74	добре	С
	<i>Техніка викладання (комунікативно-навчальні вміння):</i>			
	• відповідність мови практиканта до вимог програми та рівня учнів	77	добре	С
	• контроль засвоєння (визначення об'єктів контролю та рівня сформованості мовленнєвих навичок і вмінь)	72	добре	С
	• спрямованість на учня (мовленнєві контакти: вчитель-клас, вчитель-учень, учень-учень)	69	задов.	Д
	• вміння пояснювати	64	задов.	Д
	• робота над помилками (визначення помилок, їх характеру, використання мовленнєвих способів їх виправлення)	54	задов.	Е
	<i>Робота з навчальними матеріалами (організаційні вміння):</i>			
	• відповідність проведення уроку до накресленого плану-конспекту	74	добре	С

Продовження табл. Г

№	Критерії оцінювання уроку	бали	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за європейською шкалою
	• наочність (застосування ТЗН, демонстраційних і роздаткових матеріалів)	73	добре	C
	• розподіл уваги на аудиторію (залучення учнів до роботи, розподіл часу на говоріння між викладачем та учнями, між учнями)	67	задов.	D
	• індивідуалізація (колективні та індивідуальні форми роботи, урахування індивідуальних і вікових особливостей учнів)	63	задов.	D
	<i>Виховна цінність уроку (розвиваючо-виховні вміння):</i> • розвиваючо-виховна спрямованість навчального матеріалу (загальноосвітня, розвиваюча та виховна наповненість)	70	добре	C
	• використання рідної мови за необхідністю	64	задов.	D
	• мотивація та заохочення учнів	63	задов.	D
	• вирішення засобами іноземної мови виховних завдань (моральних, культурних, естетичних, гуманістичних та інш.	57	задов.	E
2	Іншомовні вміння практиканта			
	<i>Словниковий запас</i>	69	задов.	D
	<i>Мовленнєва поведінка</i>	68	задов.	D
	<i>Відповідність граматичним нормам</i>	66	задов.	D
	<i>Відповідність фонетичним нормам</i>	61	задов.	D
3	Особистісні професійні якості практиканта			
	<i>Відповідність зовнішнього вигляду</i>	79	добре	C
	<i>Активність практиканта</i>	74	добре	C
	<i>Професійна поведінка та контакт з аудиторією</i>	70	добре	C
	<i>Виразність мови, міміки та жестів</i>	60	задов.	D

Аналіз отриманих даних свідчить про те, що студенти оволоділи певним обсягом знань з методики та набули певного рівня володіння іноземною мовою, але значна частина професійно-методичних та іншомовних вмінь потребує серйозного подальшого вдосконалення.

Числові дані наочно демонструють ті аспекти, які заслуговують позитивної оцінки (у межах 70-100 балів). Уміння, які відповідають цим аспектам, вже є достатньо сформованими, й оперування ними під час практичної діяльності не викликає значних зусиль. Як видно з таблиці Г, найбільш сформованими у студентів є конструктивно-планувальні вміння, які реалізуються під час підготовки та організації уроку. Це можна пояснити тим, що студенти мають можливість підготувати значну частину аспектів уроку заздалегідь: вони користуються необхідною методичною літературою, зразками планів уроку, і всю цю роботу контролює методист.

Якщо проаналізувати дані щодо техніки викладання (комунікативно-навчальні вміння), то тут ситуація дещо складніша, і найменш розвинутими у студентів виявляються ті вміння, які потребують значної підготовки та зусиль з боку як студента, так і його наставників. Як видно з таблиці Г, це, перш за все, недостатнє вміння пояснювати складний матеріал та працювати над помилками. Студенти також не завжди вміють правильно спрямовувати свою роботу на аудиторію в цілому та на кожного учня зокрема.

Недостатньо сформованими є деякі організаційні вміння: студенти ще не вміють визначати індивідуальні особливості учнів і відповідно до цього застосовувати той чи інший навчальний матеріал і види роботи з ним.

Переважає більшість викладачів, на жаль, не дуже високо оцінюють рівень сформованості розвиваючо-виховних умій практикантів. Відмічається також невміння вирішувати виховні завдання засобами іноземної мови, мотивувати та заохочувати учнів. У значній частині випадків у практикантів відсутнє розуміння необхідності використання іноземної мови для вирішення виховних задач.

Особливу увагу слід звернути на іншомовні вміння, які демонструє значна кількість практикантів. Найчастіше спостерігається порушення фонетичних норм, хоча порушення граматичних норм, словниковий

запас, а також мовленнєва поведінка значної кількості студентів теж мають викликати занепокоєння викладачів мови.

Серед особистісних якостей практиканта найбільш принциповим з професійної точки зору здається такий критерій, як виразність мови, міміки та жестів. Ці професійні якості, на жаль, були оцінені всіма методистами як найслабкіші.

За цією методикою оцінювалась й асистентська практика, яку, відповідно до навчального плану, ці студенти проходили через рік, уже на п'ятому курсі. Згідно з отриманими балами, цей рік виявився плідним для більшості студентів і суттєво вплинув на якість проведення ними занять. По-перше, за цей рік студентам вдалося виправити частину тих недоліків, на які звертали їхню увагу викладачі під час попередньої практики. Мова йде про більш старанних студентів, які, очевидно, зрозуміли, чого від них буде вимагати майбутня професія. По-друге, упродовж асистентської практики студентам довелося працювати на зовсім іншому професійному рівні: вони мали викладати іноземну мову як професійно-спрямовану дисципліну майбутнім фахівцям з іноземної мови. Це зумовило більшу відповідальність при підготовці та проведенні занять, що, у свою чергу, дало кращі результати. Тобто, дала свої результати робота керівників-методистів упродовж попередньої практики, їхні настанови та поради студентам, а інколи й фахівцям, які задіяні у навчально-педагогічному процесі в цілому і у проведенні педагогічної практики зокрема.

Слід зауважити, що якісний рівень готовності в цілому до проходження педагогічної практики у студентів у різні роки може відрізнятися. Можемо припустити, що це залежить, перш за все, від ставлення самих студентів до вивчення дисциплін професійної підготовки та рівня їх відповідальності під час навчання у ВНЗ.

Ще один висновок, якого можна дійти, якщо уважно спостерігати за всім комплексом питань, пов'язаних з практикою. Цей висновок стосується психологічного аспекту формування особистості майбутнього викладача. Практика дала можливість студенту відчувати себе активним учасником навчально-виховного процесу, опинившись на його протилежному боці. Кожен відчув складності роботи викладача-педагога, а, головне, зміг усвідомити та оцінити всі свої професійні й особистісні

якості. Це здається корисним у будь-якому випадку: одним допоможе стати краще, іншим допоможе вчасно змінити поле професійної діяльності. Нам залишається працювати тільки над тим, щоб останніх було якнайменше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернс Р. Развитие «Я-концепции» и воспитания / Р. Бернс; пер. с англ. Ф.П. Тарасенко – М: Прогресс, 1986. – С. 335.
2. Казакова Н.В. Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх учителів початкової школи в умовах ступеневої підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Н.В. Казакова – К., 2004. – С. 40.
3. Педагогическая практика в системе подготовки будущих учителей: Сб. науч. тр./ Отв. ред. В.А. Слостенин. – М.: МГПИ, 1987. – 138 с.
4. Положення про організацію навчального процесу у ХНУ імені В.Н. Каразіна. – 2009 рік. – С. 15.
5. Слостенин В.А. Формирование социально-активной личности учителя / В.А. Слостенин // Сов. педагогика. – 1981, – № 4. – С. 76-84.
6. Філософія: Навч. посібник / За ред. І.Ф. Надольного. – К.: Вікар, 1997. – С. 347.
7. Чобітько М.Г. Самовдосконалення студентів-майбутніх учителів у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки / М.Г. Чобітько // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 1 (42). – С. 57-69.